ÎNTRE SACRU ŞI PROFAN: ÎNSEMNELE CREŞTINE ÎN ARTA TRADIŢIONALĂ ROMÂNEASCĂ

Victoria GORENCU,

masterandă, anul II, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 271.2-5(=135.1) E-mail: victoriagorencu@yahoo.com

Explorarea raportului dintre sacru și profan în arta tradițională românească dobândește o semnificație aparte în contextul actual, în care valorile spirituale sunt tot mai adesea puse la încercare de forțele dezrădăcinării culturale și ale desacralizării lumii. Patrimoniul artistic românesc, profund impregnat de creștinismul răsăritean, oferă un teren fertil pentru cercetarea modului în care simbolurile religioase s-au întrupat în formele vizuale ale tradiției populare. Aceste forme, încărcate de sensuri sacre, reflectă o conștiință profundă a sacrului și devin martori tăcuți ai unei teologii trăite, transmise nu prin tratate, ci prin meșteșug, ornament și rit.

Noutatea științifică a tezei de masterat constă în propunerea unei lecturi stratificate și sincretice a simbolurilor creștine, interpretate în contextul artei populare ca parte a unei rețele semiotice vii. În această lectură, simbolurile nu funcționează izolat, ci într-o țesătură de sensuri care se sprijină reciproc: Potirul devine „inima" euharistică a lumii, Triunghiul – imagine a Paternității divine, iar Spicul de grâu – prefigurare a Pâinii celei vii. Prin urmare, ornamentica populară nu se reduce la estetică, ci devine un discurs vizual sacru, un spațiu al unei teologii implicite care structurează și transfigurează realitatea.

Structura lucrării urmează o desfășurare gradată, de la o reflecție fenomenologică asupra raportului dintre sacru și profan, spre o analiză a ornamentului ca limbaj simbolic al artei populare, culminând cu o interpretare teologică și pedagogică a principalelor însemne creștine. În prima parte, sunt conturate coordonatele conceptuale și culturale ale acestei dialectici, prin prisma sacrului revelat în existență și a simbolului ca punte între cele văzute și cele nevăzute. Partea a doua aprofundează natura ornamentalului ca sistem de semne cu încărcătură spirituală, în cadrul universului estetic țărănesc. Partea a treia propune o lectură a simbolurilor creștine din perspectivă teologico-pedagogică, cu accent pe etosul ortodox care le fundamentează. În final, partea a patra oferă o analiză detaliată a câtorva însemne sacre majore – Crucea, simbolurile euharistice, imaginea Viței și a Grâului, semnele Trinitare –, interpretate ca expresii vizuale ale unei teologii vii, în care se întâlnesc dogma, arta și viziunea cosmică a lumii tradiționale.

În cadrul tradiției ortodoxe, percepția simbolurilor și a semnelor este strâns legată de iluminarea spirituală, de prezența Duhului Sfânt, prin care sensurile ascunse ale creației devin accesibile celor care se apropie de Dumnezeu. Sfântul Simeon Noul

Teolog Cuvântător-de-Dumnezeu exprimă această transformare prin următoarele cuvinte: *„Cel luminat de Duhul Sfânt, Carele toate înnoieşte, capătă ochi noi şi urechi noi, şi nu mai vede ca un om, ci, ca unul ce stă mai presus de om, priveşte duhovniceşte lucrurile trupeşti, ca pre nişte simboluri ale lucrurilor nevăzute.”* /Cuvântul 65/ [3, p. 18].

Creatorul de artă populară este privit nu doar ca un meşteşugar, ci şi ca o conştiinţă profund religioasă, ghidată de principii teologice şi o experienţă spirituală directă. Această viziune rezonează cu perspectiva sofianică formulată de Lucian Blaga în *Trilogia culturii*, unde autorul plasează cultura ortodoxă într-o dimensiune unică, caracterizată de sentimentul profund că transcendentul coboară spre această lume vremelnică din proprie iniţiativă [1, p. 162]. Creaţia sofianică devine astfel o expresie a ordinii şi înţelepciunii divine care coboară în materie, imprimând acesteia semnele transcendenţei.

Figura lui Hristos, ca „simbol-rege”, este esenţială pentru înţelegerea simbolismului ortodox, fiind văzut ca punctul central al universului spiritual. Aşa cum subliniază Chevalier şi Gheerbrant în „Dicţionar de simboluri”: *„o serie de autori au văzut în Hristos sinteza simbolurilor fundamentale ale universului: cerul şi pământul, prin dubla sa natură dumnezeiască şi omenească; aerul şi focul, prin înălţarea lui şi prin coborârea lui în iad; mormântul şi învierea; Crucea, Cartea mesajului evanghelic, axa şi centrul lumii, Mielul de jertfă, Regele pantocrator, stăpân al universului, muntele lumii - Golgota, Scara mântuirii; toate simbolurile verticalităţii, luminii, centrului, axei”* [2, p. 135].

Simbolurile şi semnele vizuale, încărcate de semnificaţii şi memorie, îşi au obârşia în zorii civilizaţiilor umane. Născute dintr-o viziune sacră asupra lumii, ele au fost purtătoare ale unor adevăruri existenţiale profunde. De-a lungul secolelor, aceste semne au traversat epoci, metamorfozându-se şi sedimentându-se în forme stilistice specifice, care au trecut din sfera sacrului în cea a artei tradiţionale.

Rezultatele cercetării confirmă că aceste însemne nu apar izolat, ci se încadrează într-o reţea coerentă de sensuri, într-un limbaj vizual profund şi unitar. Dintre simbolurile analizate, se remarcă:

- Sfânta Cruce, *axis mundi* şi semn al biruinţei vieţii asupra morţii, apare în numeroase variaţiuni formale, dar cu o constantă forţă mistică.
- Sfântul Potir, semn al Jertfei şi al comuniunii, este reprodus ca vas al vieţii, reprezentare a Euharistiei, semn al unirii mistice între om şi Dumnezeu, reflectând fundamentul sacramental al Bisericii şi participarea la viaţa veşnică în Trupul şi Sângele Mântuitorului.
- Prescura, „pâinea cea spre fiinţă”, devine imagine a cosmosului liturgic, însemnată cu semne cruciforme ce evocă plenitudinea dumnezeirii, simbol al jertfei mântuitoare, ofrandă adusă în altar şi speranţă în nemurirea vieţii veşnice, reflectând unitatea între pământ şi cer, între om şi divinitate.
- Viţa-de-vie, chip hristoforic prin excelenţă, Viţa cea adevărată, Viţa Vieţii, se regăseşte în forme vegetale, mai mult sau mai puţin stilizate, exprimând

continuitatea vieții în Trupul Mântuitorului și unitatea tainică a Bisericii ca organism euharistic, altoit pe Hristos.

- Grâul, simbol al jertfei roditoare, trimite la hrana euharistică și la sacralizarea muncii, evocând totodată taina morții și a învierii, ritmurile cosmice ale vieții și transfigurarea creației în trup eclezial.
- Triunghiul, semn al unității în Treime și al paternității divine, exprimă armonia dintre cele trei ipostasuri dumnezeiești, într-o geometrie a comuniunii desăvârșite.
- Cercul cu raze descendente, imagine a Trinității, semnifică taina pogorârii divine, a epifaniei în istorie și a luminii necreate care străbate creația, revelând prezența tainică a lui Dumnezeu în lume.

Am subliniat totodată relevanța contemporană a acestor simboluri. Departe de a fi relicve ale trecutului, ele păstrează o forță duhovnicească actuală, capabilă să reactiveze conștiința sacrului într-o lume marcată de desacralizare și dezrădăcinare. Aceste semne sunt purtătoare de memorie și izvoare de reînnoire, chemând omul contemporan la redescoperirea verticalei ființei. În concluzie, această lucrare a căutat să restituie însemnelor creștine din arta tradițională românească noblețea și profunzimea ce li se cuvin, demonstrând că ele nu sunt simple ornamente, ci mărturii vii ale unei teologii trăite, în care credința nu se învață doar din cuvinte, ci se cioplește, se țese, se pictează – spre slava lui Dumnezeu și întărirea comuniunii umane.

Referințe:

1. BLAGA, L. *Trilogia culturii.* București: Editura pentru Literatură Universală, 1969. 396 p.
2. CHEVALIER, J., GHEERBRANT, A. *Dicționar de simboluri.* Iași: Polirom, 2009. 1072 p.
3. VELIMIROVICI, N. *Simboluri și semne.* Traducere din limba sârbă de Adrian Tănăsescu-Vlas, Ionuț și Sladjana Gurgu. București: Predania, 2009. 90 p.

Recomandat
***Andrei PROHIN**, dr., conf. univ.*